

A VESZPRÉM MEGYEI ÖNKORMÁNYZAT TUDÓGYÓGYINTÉZETE TÖRTÉNETE

1928 – 2004

ÜDÜLŐTELEP ÉS ERDEI ISKOLA

1928 – 1945

Farkasgyepű 22 kilométerre fekszik Pápától, a Pápa és Veszprém között közlekedő autóbusszal már az 1920-as években könnyen el lehetett érni. A bakonyi sváb községből üdülőtelepülés lett, panziók, kempingek várták a turistákat. A nagy őspark volt itt ekkoriban nyírfahidakkal és pavilonokkal. Az erdei iskola egy egészségügyi és oktatási intézmény szerencsés ötvözete volt, mely hűen tükrözte alapítóinak szociális érzékenységét.

A Gyermekszanatóriumot és erdei iskolát 1928-ban Vass József népjóléti miniszter ideje alatt, építették. Erre a célra a veszprémi Római Katolikus Püspök (Rott Nándor) a farkasgyepűi Hallgató-hegyen, az erdőben 19 kat. hold nagyságú területet adományozott a Gyermekvédő Ligának. A leendő épületek helyén kivágták a 80-100 éves öreg bükk, cser és tölgyfákat. Utána utat építettek, majd megkezdődött vidéki építőiparosokkal és környékbeli segédmunkásokkal az építkezés. Ebből az időből az intézet két neve is ismert: Országos Gyermekvédő Liga és Gyermekszanatórium Egyesület "Frigyes Főherceg" Üdülőhelye, Farkasgyepű, valamint Országos Gyermekvédő Liga és Gyermekszanatórium Egyesülés Erdei Iskolája, Farkasgyepű.

A megnyitásra 1929-ben került sor. A hatalmas parkban volt az igazgatósági épület. Itt lakott családjával a telep igazgatója és egyben gondnoka Koszoru Imre és itt voltak az irodák is. A vendégek számára fenntartott szobák is ebben az épületben nyertek elhelyezést. Külön épületben kapott helyet a 250 fő befogadására alkalmas ebédlő. A park hatalmas fáinak árnyékában állott a konyhaépület és élelmiszerraktár.

A telep energiahálózata nem függött a faluétól. Ez üzemeltette a telep ellátását szolgáló víztornyot is, mely egy bakonyi forrás vizét nyomta fel a telep magasságába. Ezt vezették a fürdőépületekbe, valamint az orvosi rendelőbe és betegszobákba is. Kisebb raktárépületekben tárolták a ruhaneműt és egyéb szükséges dolgokat. A telep területén meteorológiai műszerek voltak elhelyezve, ezek állásáról reggel és este telefonon jelentést kellett adni Budapestre a Meteorológiai Intézetbe. Az épületek mögött gazdasági udvar terült el.

Az erdei iskola az Országos Gyermekvédő Liga tulajdonában és kezelésében volt. A Liga jól szervezett társadalmi intézményként működött. Az akkori tehetős emberek segítették. Fővédnöke Habsburg Frigyes főherceg és felesége Izabella főhercegnő voltak. Az intézmény támogatásában minden társadalmi réteg részt vett, névtelen adományokkal.

A fővédnökök minden május első vasárnapján gyermeknapot rendeztek. Budapest utcáin perselyeket állítottak fel, ezek mellett a Liga tekintélyes hölgyei várták az adományokat. A védnök kis kézi perselyekkel kérték a jószívű adományokat. Ez az összeg is hozzájárult a fenntartás költségeihez. A működés anyagi feltételeinek egy részét gyermeknap gyűjtések és Vöröskereszt adományok tették ki. A másik, tetemesebb részt, az intézetet az 1930-as években támogató báró Vredenburch Vilmosné holland patrónus biztosította. Tiszteletére 1934-ben emléktáblát helyeztek el a központi épület falán.

A farkasgyepűi intézet kettős feladatot látott el: szeptembertől május végéig erdei iskola volt 120 fős tanulólétszámmal, Nyáron pedig üdülőtábor.

Farkasgyepűn tébécés gyerekeket gyógyítottak. Jelentős részük állami gondozott volt, az alföldről kerültek ide. Más gyerekeket a Zöld Kereszt utalt be. A legkisebb létszámú a magánbetegek csoportja volt, költségeiket szüleik fedezték.

A gyermekek mellett védnök és tanítónők dolgoztak. A védnök az iskolai oktatáson kívüli időt töltöttek a gyerekekkel. Sétáltak, kirándultak velük, elkísérték őket a fekvőcsarnokba. A tanítónők délelőtt tanítottak az osztályterekben. Ez után egy órás séta következett. Délután egy órás korrepetálás során együtt készültek fel tanítványaikkal a másnapi órákra. A gyermekek könyveiket, füzeteket, írószereiket állandóan az osztályteremben tartották.

A szép környezet, a tengerszint felett 410 méternyi magasságban fekvő erdős vidék szubalpin éghajlata alkalmas volt a beteg gyerekek gyógyítására. A tíz ikerpavilon mindegyike más-más színűre volt festve. A négy alsó osztályt és az összevont felsős tanulócsoportot is pavilonokban helyezték el. A tanulószobák a tanteremben voltak. Iskolapadok és szemléltetőeszközök segítettek a tanítást. A telepen öt tanítónő és tizenöt védnök dolgozott. Délután a fűtők kiskocsikkal hordták szét a fát, rendszerint ekkor gyűjtöttak be. Az év végi vizsgákra az oktatási államtitkár elhozta Izabella főhercegnét. Egy alkalommal Frigyes főherceg fia, feleségével látogatta meg az iskolát.

Az oktatói, nevelői munka megfelelő körülményeit a telepen dolgozó emberek áldozatos munkája teremtette meg. Nekik köszönhető, hogy az akkori viszonyok között is zökkenőmentesen el tudták végezni a gyermekek és a felnőttek ellátását, derűs baráti légkör uralkodott a tanórán és azon kívül is a telep minden lakója között. Ebben a munkában a legnagyobb részt az intézet igazgatója vállalta. Bár képesítése tanítói volt, példamutató gondnal és hozzáértéssel végezte az ügyviteli munkát, az adminisztrációt, a könyvvitelt, az iratok nyilvántartását, a levelezést. Állandó alkalmazásban álló fizikai dolgozó csak tíz dolgozott a telepen. A nagyobb munkákat a környékbeli falvakból toborzott napszámosokkal végeztették el. Minden hónapban egyszer volt nagytakarítás. Egy-egy pavilonban négy-négy asszony serénykedett. Estére minden ragyogott, tiszta, vasalt ágynemű fogadta a gyerekeket.

Ebben az időben az intézet mindent Pápáról vásárolt, hetente egyszer vagy kétszer ment autó a városba, egy-egy hosszú tennivalós listával. Visszafelé a kocsit mindig tömve volt áruval. Az épületek között elég nagy volt a távolság, ezért az intézmény vezetői fehér nemezből készült szőröket készíttettek zöld szegéssel, gyapjúhímzéssel díszítve. Nemcsak szép, praktikus viselet is volt.

Az intézet másik feladata a nyaranként ötszáz fővel működő üdülőtelep szervezése volt. A nyári hónapokban háromhetes időszakokban látták vendégül a pesti szegény munkásgyerekeket. A gyerekek az intézetben egyenruhát viseltek. A fiúk és a lányok egyformán halványsárga ingblúz t viseltek, ehhez a fiúk barna vászonnadrágot, a lányok barna-fehér csíkos szoknyát hordtak, hideg időben e fölé cserkészgallért vettek. A nyári üdültetésnél önkéntes védőnők: budapesti tanítónők és hivatalnokok látták el a gyermekfelügyeletet. Ők fehér köpenyt és fehér fityulát hordtak munka közben. Irányításukat a Liga vezetésében feladatot vállaló előkelő hölgyek végezték. Ők a homlokuk felett zöld fityulát viseltek fehér kereszttel. Fehér köpenyükre is ilyen jelvényt tűztek. Az önkéntes védőnők szívesen töltötték nyári szabadságukat a gyönyörű környezetben.

A vasárnapokat és ünnepnapokat a telepen is megtartották. Télen-nyáron rendszeresen tartottak misét a nagy ebédlőben vagy a szabadban. Az evangélikus és református gyerekekhez Pápáról jártak ki lelkészek.

A második világháború kitörése után sokkal nehezebb anyagi körülmények között működött a telep. Nehézzé vált a beszerzés, olyan is volt, hogy nem érkezett meg a kenyérszállítmány Pápáról, ilyenkor a telep lakói egy-két napig krumplis pogácsát ettek kenyér helyett. 1944 tavaszán derült égből villámcsapásként érte a telepen élőket a honvédség felhívása, hogy az üdülőtelep és erdei iskola területét át kell adni üresen a honvédség számára. 1945. március 29-én Magyarországon véget ért a második világháború, az üdülőtelep folytathatta tevékenységét.

AZ INTÉZET FELÚJÍTÁSA ÉS MEGNYITÁSA 1948-BAN

Az első teendő a háború végeztével a működőképesség helyreállítása volt, amit a Népjóléti Minisztérium megbízásából Gerő Ernőné Fazekas Erzsébet miniszteri tanácsos kezdeményezett és irányított.

A munkálatok a hároméves terv keretében indultak el és valósultak meg. A kivitelezési feladatokkal a szombathelyi "Weisz-Beer és András-kay" céget bízták meg, s az államosítás után a Magasépítő Vállalat dolgozói fejezték be a munkát. A pavilonok előzőleg szomorú képet mutattak. Az ajtók és ablakok, sőt némelyekből a padlók is hiányoztak.

A felújítást követően megindult a Svájci Magyar Követség által közvetített adományok, felszerelési tárgyak szállítása: linóleum, kórházi ágyak, bútorok stb. Ezen előzmények után 1948. szeptember 26-án került sor az intézet Olt Károly népjóléti miniszter általi megnyitására.

Az ünnepségnek a hivatalos vendégekkel és a környék lakóival együtt mintegy 3-400 résztvevője volt. Hamarosan az ország minden tájáról érkeztek a betegek. A Gyermekvédő Liga Központja, Gerőnével az élen intézte a beutalásokat. Az ápolásra váró gyermekek vonattal érkeztek a városládi vasútállomásra, majd onnan az intézet ponyvás teherautójával Farkasgyepűre, a szanatóriumba. A kiváló orvosi ellátás, a jó és bőséges ételmezés eredményeként aztán hamarosan gyógyultan távozhattak. Az intézetben egyébként az építkezés, és felújítás folyamatossá vált, mert az Egészségügyi Minisztériumnak, majd később a Megyei Tanácsnak sohasem volt pénze a teljes befejezésre.

A szanatórium ilyen profillal 1950. március 31-ig működött. Ekkor Gerőné arra panaszkodva, hogy belefáradt a Liga ügyes-bajos dolgai intézésébe, átadta az intézményt az Egészségügyi Minisztériumnak. Az 1948 - 50 közti időszak vezető-orvosai Dr. Csiszár Ferenc, Dr. Fejnor Endre, majd Dr. Koltai Győző voltak.

**AZ ÁLLAMI GYERMEK TŰDŐBETEG GYÓGYINTÉZET,
VESZPRÉM MEGYEI TANÁCS TŰDŐGYÓGYINTÉZETE
1950. ÁPRILIS 1-TŐL 1957. AUGUSZTUS 1-IG.**

A szanatórium 1950. április 1. után állami tulajdonként működött tovább. Már az év első napjától kezdődően Dr. Dolozselek Gyula lett az intézet igazgató-főorvosa. A betegek létszáma, akik még mindig csak gyermekek közül kerültek ki, kezdetben közel 150, a későbbiekben megközelítőleg 200 fő volt.

Az ágyak kihasználtsága 90-95%-os volt. Amikor az Egészségügyi Minisztérium átvette a szanatóriumot, a korábban, a minisztérium személyzeti osztályán dolgozó, ám helyi kötődésű Sulyok József lett a gondnok. A jó képességű szakember az 1978-ban bekövetkezett haláláig töltötte be ezt a munkakört.

Orvosok folyamatosan érkeztek, mert nagyon gyakran cserélődtek, ugyanis téli időben sokan közülük nem bírták elviselni a szolgálatot, s pár hónap után távoztak. A zord téli időjárás a közlekedésben, így az ellátásban is gondokat okozott. Ezen kívül attól kellett tartani, hogy a közel méteres hóréteg benyomja az alap nélküli Heraklit – lemezekből összerakott építmények tetejét. A hóréteg lekaparását folyamatosan végezték az alkalmazottak, így a tetőzet nem nyomta össze a pavilonokat, ám a fagyott palatetőkben jelentős károk keletkeztek.

1954 után az Egészségügyi Minisztérium csak a fővárosi kórházakat, egyetemi klinikákat, s néhány reprezentatív intézetet (Mátraháza, Parád, Hévíz) tartott meg felügyelete és irányítása alatt. Többi intézménye a megyei tanácsok kezelésébe került. Ez lett a sorsa a farkasgyepői "Állami Gyermekek Tűdőbeteg Gyógyintézetnek" is.

A "Veszprém Megyei Tanács Tűdőgyógyintézet" új szervezeti formában, a régi vezetővel folytatta tevékenységét. Az orvos létszám a gyakori személyi változások következtében rendszerint csak 5 fő volt.

1948-tól, tehát már a megnyitás pillanatától kezdődően állandó tanulmányi munka folyt a szanatórium falain belül. A pedagógusokat kezdetben a Gyermekekvédelmi Liga, majd 1950-től a Pápai Járási Tanács Oktatási Osztálya alkalmazta. Előbb Füzi Árpád, majd Fekete József került vezetőtanítónak a testület élére.

Az iskolának sajátos helyzetéből adódóan nem volt követendő tradíciója és nem állt követhető szakirodalom sem a nevelők rendelkezésére. Munkájukat az állandó útkeresés jellemezte. Az egészségügyi feladatok elsődlegessége ugyanis a tanulók számára csak napi háromórás tantermi foglalkozást tett lehetővé. Ebből következően szükségessé vált a tanulókkal olyan kapcsolati formák kialakítása, amelyek keretében lehetőség nyílt a szórakoztatva történő nevelésre. Ezt a célt szolgálta a 7-8 fős tantestület bábjátárs csoportja, illetve a megalakult zenekar, tánccsoport is. Sikeresen szerepeltek szülői értekezleteken, intézeti ünnepeken, körzeti kultúrversenyeken egyaránt. Az Egészségügyi Minisztérium által küldött filmvetítő berendezés segítségével az intézetben belüli heti egyszeri vetítésen túl a faluban is mozi kezdtek el működtetni. A gyerekek állandó cserélődéséből következően a nevelők munkáját nehezen lehetett minősíteni. Kevés olyan tanuló akadt, aki az egész tanévet az intézetben töltötte. A diákok 75%-a budapesti, a többi dunántúli, vagy Duna-Tisza közéből érkezett ide. Vizsgát minden tanuló az anyaiskolájában tett. Végbizonyítványt a szanatórium tantestülete nem adott ki.

Egészen 1972. november elsejéig folyt oktató-nevelő munka az intézetben. Ekkor a tantestület tagjait a bakonyjádi iskolába helyezték át. A gyógykezelés alatt álló tanulók korrepetálását még néhány évig ők végezték.

Az 1956-os események jelentős személyi változásokhoz vezettek. A történelemben komoly szerepük volt az intézményben tanító pedagógusoknak. Az intézetben dolgozó pedagógusokat az 1956. októberi események nemcsak érdekelték, hanem lelkesedtek is értük. A nemzeti zászlóból az éppen ott dolgozó szanyi kályhaépítő kisiparos brigád tagjai kivágták a címet. Le akarták váltani az intézet igazgatóját is, sikertelenül.

AZ INTÉZET MŰKÖDÉSE 1957-TŐL 1987-IG

A forradalmi eseményeket követően az ekkor 31 éves Dr. Grics László igazgató-főorvos került az intézet élére. Ez természetesen további személyi változásokat hozott magával. A fiatal szakember hamarosan átesett a tűzkeresztségen. Veszprém megyében ugyanis 1957 után két tüdőgyógyintézet működött. Farkasgyepű 200, Doba 250 ágygal. A tbc-s megbetegedések örvendetes csökkenése egyiket feleslegessé tette. Az ágykihasználtság mindkét helyen 80%-os volt. Az előnyök és hátrányok mérlegelése után a Megyei Tanács döntése a következő volt: 250 ágygal a farkasgyepői intézet az eredeti profillal dolgozik tovább, míg a dobai „Szociális Terápiás Gyógyintézet” elnevezéssel végzi majd feladatát. Rengeteg munkahely megmaradt, több új létesült, gyakorlatilag a település „megmenekült”.

Az új igazgató óriási energiával fogott a feladatok elvégzéséhez. Az igazgató beiskolázásokkal, szakmunkásvizsga megszerveztetésével, tanulmányi szerződésekkel, ösztöndíjak kiírásával igyekezett segíteni a dolgozók helyzetén. Különleges helyzettel találta magát szemben az intézet gazdaságánál. Ez a gazdaság 6 lóból, 12-14 tehénből, moslékos sertéshizlaldából és több holdnyi földterületből állt. Ez a higiénias problémákat és, a dolgozók számára kettős feladatot jelentett, mert a szakmai munka mellett az ápolónők mentek kapálni, aratni. Ennek a helyzetnek megoldásaként a gazdasága a bakonyjákói TSZ, illetve a városlódi Állami Gazdaság tulajdona lett. Megváltozott a beutal gyermekek összetétele. Az eddigi többségében tanulmányaikat is itt folytató gyermekek helyett valóban gyógykezelésre szoruló betegek érkeztek.

Az eredményes orvosi tevékenységnek köszönhetően sikerült felszámolni a gyermek tbc-t. Ezt követően intézet átszervezésre szorult, új feladatot kapott. Szinte egyik napról a másikra át kellett állni a felnőttek kezelésére. Ez az átszervezés önerőből, sikeresen ment végbe. A felnőtt tbc-s megbetegedések országos csökkenését követően áttértek a pulmonológiai tüdőbetegek teljes skálájának fogadására, kivizsgálására, gyógykezelésére. Ennek sikerességét jelzi, hogy a Veszprém megyei 4 tüdőbeteg gyógyintézetből három: a zirci, tapolcai és dobai is felszámolásra került.

Az orvosi műszerezettség fejlesztése apró lépésekkel, de folyamatosan haladt előre.

Nagy gondot fordítottak a környezet szépítésére is. A szanatórium területén lévő öreg fákat ki kellett vágni s jóval több, mint 200 fafajtát telepítettek. Ezek ma már erdőnyi nagyságúak. A park különleges értékét képezi a mexikói származású parás kérgű jegenyefenyő (*Nutthanensis var arizonica*), amely az országban lévő utolsó példányok egyike. Említésre méltó még a hamis ciprusok közül az üde zöld, a változékony, az oszlopos és az apró-tűs változat, továbbá a selyemfenyő, a sárga-fenyő a simafenyő és a tornyos tiszafa.

A parkban megszámlálhatatlan sok virág van. A látvány mind a betegeknek, mind a látogatóknak nagy örömet, felüdülést nyújt, nyugalmat sugároz. Nagy szerepe volt ebben az igazgató főorvoson kívül Juhász Károly kertésznek, a "virágok professzorának", aki 72 éves korában is nagy odaadással gondozta kedves növényeit.

Az 1980-as évek második felében az Intézeten belül egy 50 ágyas kardiológiai osztály létrehozására is sor került. A Dr. Grics fémjelezte időszak alatt a dolgozók száma nőtt, új munkaköröket hoztak létre: könyvelő, adminisztrátor, gépkocsi-előadó, lakatos, gépkocsi szerelő, betanított munkás, kertészeti dolgozó, illetve éjszaka dolgozó kollégákat is ekkortól kezdtek el alkalmazni: éjszaka nővér, ügyeletes orvos, műszaki dolgozó, beteghordó, portás. A 1980-as évektől intézeti laboratórium működik az egyik épületben. Ebben az időben a pavilonépületeket is bővítettek: orvosi kezelő, műhelyek, rétegfelvételi helyiség, átvilágító és képerősítő röntgen vizsgálati helyiség, bronchológiai vizsgáló, légzésfunkciós vizsgáló, orvosi könyvtár, asztalos, lakatos-, villanszerelő-műhely lett kialakítva, raktárakat, garázsokat építettek. Egy ún. Nagyberuházást kezdtek el, melynek részei: az úgynevezett 6-os pavilon épület felépítése (a mai I. Pulmonológia) és 50 ágyra történő bővítése, mosoda felépítése és teljes felszerelése, szennyvízderítő létrehozása, orvosi szolgálati lakások építése, nővérszálló létesítése, műszerezettség beszerzése, például: bronchoszkópos felszerelés és fibroszkóp, légzésfunkciós készülék, autoklávok (tenyésztéses centrum), bakterológiai, citológiai nagy teljesítményű mikroszkópok, lélegeztető készülék, irodagépek, telefonok.

Dr. Grics László igazgató-főorvos 1987. január 30-án vonult nyugdíjba, Pápara költözött, majd később elvállalta a Kapuvári TBC Gondozó Intézet vezetését.

A VESZPRÉM MEGYEI ÖNKORMÁNYZAT TUDÓGYÓGYINTÉZETE TÖRTÉNETE 1988-TÓL 2004-IG

A nagy elődöt követően az intézet új igazgató-főorvosa Dr. Somlai Géza lett, aki 2004-ig töltötte be ezt a pozíciót. Működésének első éveiben befejeződött a korábban megkezdett nagy beruházás. Az 1988-1991 között végrehajtott építkezés, bővítés és további korszerűsítés eredményeként új energiaközpont, korszerűbb konyha létesült, és az irodák is kulturált környezetbe kerültek. 2003 végén, pedig egy teljes új szárnyal bővült az intézet, ahol a kardiológiai osztály került elhelyezésre. 2 aktív és 1 rehabilitációs osztállyal működött az intézmény. Ebben az időben 2 aktív osztály 70, illetve 40 (szükség esetén 57) ágygal rendelkezett, és tüdőproblémákkal foglalkozott. A rehabilitációs, pulmokardiológiai osztály, azoknak a betegeknek a kezelését vállalta fel, akiknél a légzési- és szívbetegek együttesen jelentkeznek. Ez helyezkedik el 80 ágygal a 2003-ban átadott részen.

A dolgozók száma 2003-ban 175 fő volt. Ebből egészségügyi dolgozó 110, 65 főnyi, pedig a kisegítő személyzet. Állandó lakhely szerinti megoszlásuk pedig: helyben lakó, illetve a szomszédos településekről bejáró 77 fő, Ajkáról és Pápáról 98 fő járt be. Példaértékű, ahogy a szanatórium megszervezte utaztatásukat. A nővérek 12 órás műszakban dolgoztak. Munkakezdésük időpontja 6.30, illetve 18.30 volt. A Tudógyógyintézet a Pápai Volántól, illetve a Somló Volántól bérelt buszokat utaztatásukra. A műszakot kezdő dolgozókat szállító buszok 6, illetve 18 órára értek Farkasgyepűre. A munka végeztével pedig ugyanezen buszok vitték haza őket. Az utazás költségeinek 20%-a terhelte a foglalkoztatottakat, a fennmaradó részt pedig az intézet állta.

Az intézmény fennállása óta pénzügyi nehézségekkel küzd. A központi költségvetésből származó összesen túl, voltak bizonyos saját bevételei is. Ezek főbb forrásai a következők: lakbér (szolgálati lakások), közétkeztetés (falu lakói, öregek otthona), önkormányzati pénzek. E nem túl nagy tételeket az állagmegóvás és műszerpótlás költségeire költötték a 90-es években. Műszerezettség tekintetében, az országos átlaghoz, és főként a hasonló profillal működő intézetekhez viszonyítva megállapítható, hogy a farkasgyepűi intézmény diagnosztikus és terápiás palettája szélesebb. Az eddig részfejezetben felsoroltakon túl rendelkezik: radiológiai, légzéspatológiai, terheléses EKG-s, ultrahangos, allergológiai, citológiai, általános laboratóriumi vizsgálat elvégzésére, és betegellátásra alkalmas műszerekkel valamint intenzív ellátással.

A fejlődés legkézenfekvőbb mutatója a halálozásban nagyon jól tükröződik. Az 1987 előtti időszakban évi 1300-1500 beteget kezeltek. Az elhunytak száma több év átlagában 150 körül mozgott. 2003-ban 3000 fekvőbeteg kezelésére került sor, a halálesetek száma, pedig nem haladta meg a 130-at, tehát visszaesett.

Felhasznált irodalom:

- 1) Iskola a Bakonyban - Huszár Jánosné ny. tanár emlékezése (Lapok Pápa történetéből 2006. 3. szám)
- 2) Derczó Tibor – Az erdő és a tudószanatórium népességmegtartó szerepe Farkasgyepű életében (Diploma dolgozat)